SSOAR

Open Access Repository
www.ssoar.info

Realinieri partizane româneşti în context geografic: o explorare a geografiei procesului de substituţie între partide în Transilvania, 1996-2008

Guțoiu, Giorgian-Ionuț

Veröffentlichungsversion / Published Version
Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:
Guțoiu, G.-I. (2014). Realinieri partizane româneşti în context geografic: o explorare a geografiei procesului de substituţie între partide în Transilvania, 1996-2008. *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, *14*(4), 515-538. https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-448735

Nutzungsbedingungen:
Dieser Text wird unter einer CC BY-NC-ND Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell-Keine Bearbeitung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:
https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.de

Terms of use:
This document is made available under a CC BY-NC-ND Licence (Attribution-Non Comercial-NoDerivatives). For more Information see:
https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0

gesis Leibniz-Institut für Sozialwissenschaften

Mitglied der Leibniz-Gemeinschaft

Realinieri partizane româneşti în context geografic
O explorare a geografiei procesului de substituţie între partide în Transilvania, 1996-2008

GIORGIAN-IONUŢ GUŢOIU

După Al Doilea Război Mondial, multe dintre democraţiile vestice au cunoscut fenomene de realinieri partizane. Întrucât aceste realinieri sunt mai curând episodice decât periodice, mecanismele lor nu sunt complet înţelese. Pentru că fluxuri de voturi vor exista mereu între partide, iar aceste modificări în baza electorală variază mereu la nivel geografic, studiul geografiei realinierii partizane devine preferabil pentru a putea înţelege complet cum aceste realinieri apar.

Realinierile partizane pot lua două forme, care se pot manifesta simultan la nivel local cât şi la nivel naţional. Un tip de realiniere presupune dezintegrarea sistemului de partide, dispariţia unor formaţiuni politice, emergenţa altora şi transferul de voturi şi putere politică de la cele dispărute şi către noi apărute. O astfel de realiniere a avut loc recent în Italia anilor '90, iar contribuţiile recente la înţelegerea geografiei electorale a Italiei contemporare au încercat să integreze şi dimensiunea geografică în studiul acestor transformări[1]. Un al doilea model de realiniere partizană presupune perpetuarea sistemului politic, dar înlocuirea în interiorul său a unui actor politic major cu un altul sau mai multe. Astfel de transformări au avut loc în cadrul sistemului politic românesc începând cu 1996. Alegerile legislative din 2000 au marcat insuccesul şi dispariţia Convenţiei Democratice din România (CDR), ce până atunci fusese principala alianţă politică din România post-comunistă. Fără a fi neapărat o alianţă formată din partide regionale, Convenţia a fost principala

---

[1] John Agnew, Michael Shin, *Berlusconi's Italy. Mapping Contemporary Italian Politics*, Temple University Press, Philadelphia, 2008. Vezi capitolul „Party Replacement, Italian Style", pp. 46-64, care este o reproducere parţială dintr-un articol metodologic şi empiric din 2002, anume *Idem*, „The Geography of Party Replacement in Italy, 1987-1996", *Political Geography*, vol. XXI, 2002, pp. 221-242.

forţă politică din regiunea istorică Transilvania. Atunci când Convenţia a dispărut, regiunea a devenit principalul bazin electoral pentru formaţiuni de partizanat politic. Studiul nostru va cerceta dimensiunea geografică a acestor fluxuri de voturi între Convenţia Democratică şi partidele ce au înlocuit-o ca principală forţă politică în Transilvania.

La alegerile din 2000, Convenţia, până atunci o piesă importantă a sistemului românesc de partide, a fost redusă la nucleul său, cuprinzând un singur partid major, anume Partidul Naţional Ţărănesc Creştin Democratic (PNŢCD). În 2000, lovită şi de un vot retrospectiv economic, Convenţia a fost departe de demonstraţia de forţă arătată la alegerile din 1996[2]. Astfel încât, anul 2000 a marcat simultan disoluţia Convenţiei cât şi dispariţia PNŢCD ca partid major al sistemului. Din aceste motive, baza electorală pentru care vom căuta înlocuiri va fi cea a Convenţiei de la 1996, atunci când alianţa se afla la apogeul său, atât la nivel naţional cât şi local în Transilvania.

Pentru început, vom prezenta o scurtă evoluţie a sistemului românesc de partizanat politic între anii 1996 şi 2008. În a doua secţiune vom detalia importanţa integrării geografiei ca *spaţiu* în înţelegerea comportamentelor electorale. Argumentaţia prezentului studiu are la bază ipoteza potrivit căreia în constituirea deciziei de vot un rol deosebit de important îl deţine contextul geografic în care individul este localizat. În al treila rând, vom prezenta tipologia pe care o vom folosi în înţelegerea geografică a realinierilor partizane din regiunea transilvăneană. Analiza substituţiilor dintre partide în regiunea de interes va avea la bază instrumente de statistică spaţială, care vor fi prezentate într-o secţiune separată. În acest sens, vom utiliza Analiza Exploratorie de Date Spaţiale *(Exploratory Spatial Data Analysis* – ESDA), ce va fi întreprinsă cu ajutorul Indicatorilor locali de autocorelaţie spaţială (*Local Indicators Of Spatial Association* – LISA), pentru a urmări fluxul de voturi de la un partid la altul. Pentru calculele statistice am utilizat GeoDa v.1.4.1[3], un software liber dezvoltat de către Luc Anselin pentru analiza statistică spaţială.

Schimbări în sistemul românesc de partide (1996-2008)

În această secţiune vom încerca să localizăm în cadrul sistemului românesc de partide Convenţia Democrată şi acele formaţiuni politice care i s-au substituit la nivel naţional, cât şi la nivel regional în Transilvania. Pentru că în post-

---

[2] Steven Roper, „Is There an Economic Basis for Postcommunist Voting? Evidence from Romanian Elections, 1992-2000", *East European Quarterly,* vol. XXXVIII, no. 1, 2003, pp. 85-100/ p. 97.

[3] Disponibil pentru descărcare liberă la http://geodacenter.asu.edu/, accesed at 05.09.2013.

comunismul românesc, aşa cum argumenta Vladimir Tismăneanu, utilizarea paradigmei explicative a spaţiilor doctrinare *stânga-centru-dreapta* ar crea doar false analogii[4], noi vom încerca să localizăm partidele de interes utilizând o altă schemă. Dan Pavel şi Iulia Huiu susţineau că principalul parametru ce explică existenţa Convenţiei Democratice este opoziţia faţă de principalul partid succesor celui comunist[5]. La alegerile din 1996, partidul succesor purta denumirea de Partidul Democraţiei Sociale din România (PDSR), pentru ca în 2001 acesta să-şi schimbe numele în Partidul Social Democratic (PSD), în urma unei fuziuni cu un partid minor de centru-stânga. Tabelul 1 ajută cititorii să urmărească desele schimbări de nume prin care partidul succesor a trecut. Dan Pavel considera că principala tensiune ce s-a format în cadrul sistemului de partide a fost cea care înfrunta partidul succesor cu partidele ce i se opuneau acestuia[6].

În anii '90, Convenţia a fost principala forţă politică ce se opunea partidului succesor. Atunci când Convenţia a dispărut, alte formaţiuni au devenit principalele purtătoare ale retoricii anti-PSD. Noi considerăm ca aceste partide au devenit principalele candidate la moştenirea politică şi electorală a Convenţiei. În 1996, PNȚCD, alături de PNL erau principalele partide politice ce formau Convenţia. La alegerile din acel an, Convenţia urma să dezvolte o retorică majoritar îndreptată împotriva PDSR. Cum la acel moment social-democraţii se aflau la guvernare, temele de corupţie au dominat discursul CDR. Această retorică a găsit un mediu favorabil într-un context dominat de nemulţumirea generală existentă faţă de performanţele economice slabe ale guvernărilor partidului succesor.

În 2000, Partidul Naţional Liberal părăseşte Convenţia şi se distanţează de retorica anti-PDSR şi anti-comunistă[7]. PNȚCD continuă proiectul Convenţiei fără cel mai important aliat al său, iar alianţa este redenumită Convenţia Democrată Română 2000 (CDR 2000). Însă, alegerile din acel an se vor dovedi un insucces general pentru Convenţie, care va obţine doar 5% la alegerile legislative.

---

4 Vladimir Tismăneanu, „The Leninist Debris or Waiting for Peron", *East European Politics and Societies*, vol. X, no. 3, toamna 1996, pp. 504-535/ p. 504.

5 Dan Pavel, Iulia Huiu, *Nu putem reuşi decît împreună. O istorie analitică a Convenţiei Democratice, 1989-2000*, Polirom, Iași, 2003, p. 12. Despre PDSR ca partid succesor vezi Grigore Pop-Elecheș, „Separated at Birth or Separated by Birth? The Communist Successor Parties in Romania and Hungary", *East European Politics and Societies*, vol. XIII, no.1, 1999, pp. 117-147.

6 Dan Pavel, *Democraţia bine temperată. Studii instituţionale*, Polirom, Iași, 2010, pp. 29-100.

7 În această privință vezi Valeriu Stoica, „Scrisoare către liberali", *Adevărul*, 12 iulie 2000.

Fără purtători notabili la alegerile din 2000, retorica anti-PSD va reapărea la alegerile din 2004, fiind şi de data aceasta, ca şi în 1996 însoţită de un discurs împotriva corupţiei guvernării partidului succesor. Alegerile din 2004 au fost organizate într-un cadru similar cu cele din 1996. Ele au urmat unei perioade în care PSD a deţinut guvernarea şi a controlat cu suficientă autoritate şi exclusivitate birocraţia statului. Alianţa Dreptate şi Adevăr (DA) – cuprinzând Partidul Democrat[8] şi Partidul Naţional Liberal – spera ca prin utilizarea acestei retorici să poată atrage din moştenirea politică şi electorală a Convenţiei. Această tactică se va dovedi a fi un succes atât la alegerile legislative cât şi la cele prezidenţiale din 2004. Alianţa DA a reuşit de asemenea să atragă sprijinul acelor organizaţii civice care odată susţineau Convenţia. În timpul campaniei electorale, aceste organizaţii au avut tendinţa de a înscrie lupta politică într-un soi de confruntare între bine şi rău, între *anti-comunişti* şi *ex-comunişti*[9]. Opunându-se partidului dominant (PSD), aşa cum Convenţia o făcea în anii '90, Alianţa DA a reuşit să-şi asume legitimitatea politică ce caracteriza odată Convenţia[10].

În schimb, la alegerile din 2008, premisele pentru un vot anti-PSD lipseau. Social Democraţii nu mai guvernaseră din 2004, astfel încât, atât Partidul Democrat Liberal (continuatorul PD), cât şi PNL vor renunţa la o campanie electorală clădită pe discursul de opoziţie faţă de PSD[11]. Pentru perioada ulterioară anului 2004, Dan Pavel remarca dispariţia opoziţiei dintre PSD şi celelalte partide majore şi înlocuirea ei cu tensiunea creată între PD/ PDL şi restul partidelor semnificative[12]. De altfel, la scurt timp după alegerile din 2004, între Partidul Democrat şi cel Naţional Liberal va lua naştere o competiţie pentru moştenirea politică a Alianţei Dreptate şi Adevăr. Datorită alianţelor informale cu PSD, naţional liberalii au avut importante dezavantaje în lupta pentru moştenirile politice ale Alianţei şi Convenţiei[13].

---

8 La acea vreme PD avea o doctrină social-democratică. În 2005, partidul renunță la orientarea de centru-stânga în schimbul uneia de centru-dreapta prin afilierea la Partidul Popularilor Europeni. În decembrie 2007, partidul fuzionează cu o facțiune desprinsă din PNL, formând astfel Partidul Democrat Liberal (PDL). Noul partid împărtășește o ideologie de centru-dreapta ca membru al PPE. Despre evoluția electoratelor PD/PDL vezi Sorin Mitulescu, „Evoluții în electoratul românesc: de la FSN la PSD și PD-L", *Sfera Politicii*, vol. XVII, no. 40, 2009, pp. 53-60/ p. 57.

9 Alexandru Gussi, *La Roumanie face à son passé communiste. Mémoires et cultures politiques*, l'Harmattan, Paris, 2011, p. 242.

10 *Ibidem*, p. 237.

11 PNL și PD/PDL au guvernat între anii 2004-2008, respectiv 2004-2006.

12 Dan Pavel, *Democraţia bine temperată*...cit., pp. 29-100.

13 Alexandru Gussi, „Cleavage on the Communist Past Twenty Years after Regime Change", International Congress of the Society for Romanian Studies, 2-4 July

În 1996, Convenţia Democrată şi-a construit perfomanţa electorală având la bază diferite discursuri de opoziţie faţă de PDSR. Din acest motiv, ipoteza noastră este că gradul de substituţie în aceleaşi contexte geografice între Convenţie şi partidele de interes este mai mare atunci când aceste partide au adoptat retorica şi poziţia tradiţională a Convenţiei faţă de partidul succesor. În 2004, Alianţa DA a exploatat substanţial retorica anti-PSD, aşadar ne aşteptăm ca aceasta fie un candidat solid la moştenirea geografiei electorale a Convenţiei în regiunea transilvăneană. Însă, pentru că la alegerile legislative din 2008, nici PDL şi nici PNL nu au purtat o campanie în opoziţie cu PSD, presupunerea noastră este că geografia electorală a Convenţiei fie s-a pierdut, fie s-a împărţit între naţional liberali şi democrat liberali.

Cum poate contextul geografic să influenţeze votantul

Majoritatea studiilor electorale care exclud dimensiunea spaţială a comportamentului electoral utilizează modelul compoziţional de explicaţie a votului, folosind ca variabile doar caracteristicile personale ale individului, precum clasa socială, religia, etnia sau demograficele. Studiile, ca cel de faţă, care imaginează decizia de vot ca fiind integrată în mediul de existenţă al individului folosesc modelul contextual de explicaţie al comportamentului electoral. Cercetările electorale româneşti care fac totuşi referiri la contextul geografic nu iau în considerare şi conţinutul social, economic şi politic al acelui context[14]. Ca disciplină, geografia electorală propune ca mai multă atenţie să fie acordată contextelor locale[15].

Integrată în mediul de existenţă, decizia de vot nu este influenţată doar de variabilele compoziţionale ale individului, ea devenind şi subiectul efectelor contextuale ce acţionează la diferite nivele (local, regional, naţional sau global)[16]. O modalitate prin care contextul poate să influenţeze comportamentul

---

2012, Sibiu.

[14] Studii empirice recente asupra alegerilor româneşti au început să sublinieze importanţa studierii mediului geografic al votantului, privindu-l ca influent în construirea comportamentului electoral. Aurelian Giugăl, *Geografia electorală a Dobrogei postcomuniste: 1992-2012*, EFES, Cluj-Napoca, 2013. Silviu Matei, *Romania at Voting Age,* LAP Lambert Academic Publishing, 2011. Claudiu Tufiş, „Ataşamentul faţă de partidele politice în România", în Mircea Comşa, Andrei Gheorghiţă, Claudiu Tufiş (editori), *Alegerile pentru Parlamentul European: România 2009,* Polirom, Iaşi, 2010, pp. 19-54.

[15] Barney Warf, Jonathan Leib, *Revitalizing Electoral Geography*, Ashgate Publishing, Ltd., 2011.

[16] John Agnew, *Place and Politics: The Geographical Mediation of State and Society*, Allen & Unwin, London, 1987; *Idem*, „Mapping Politics: How Context

electoral este aşa-numitul efect al vecinătăţii (*neighborhood effect*)[17]. Acest concept presupune că în fiecare context geografic există o polarizare socio-spaţială a electoratului. Membrii majorităţii locale îşi găsesc convingerile partizane întărite conform cu trăsăturile lor compoziţionale, în timp ce grupurile minoritare pot fi convinse prin argumente să-şi modifice decizia de vot în acord cu cea a majorităţii, astfel încât structura compoziţională a acestora din urmă devine irelevantă în construirea deciziei de vot[18].

Aşa cum geografii politici au subliniat din diferite perspective, spaţiul socio-politic influenţează decisiv întregul fenomen electoral[19], iar discuţia despre comportamentul electoral trebuie să integreze inerent şi politicile electorale ale partidelor ce ocupă acele spaţii socio-politice. Din aceste motive, cercetarea pe care o facem asupra geografiilor electorale în Transilvania o realizăm privind alternativ la politicile electorale de la nivel local sau naţional.

Tipologie pentru studiul dimensiunilor geografice a substituţiilor între partide

Dintre toate provinciile istorice ale României, regiunea istorică Transilvania a fost cea care s-a caracterizat prin cel mai sporit grad de multietnicitate şi multiculturalism. În perioada interbelică, regiunea a afişat un comportament electoral distinct faţă de restul ţării[20]. În zilele noastre, cea mai

---

Counts in Electoral Geography", *Political Geography*, vol. 15, no. 2, 1996, pp. 129-146; Kevin Cox, „The Voting Decision in a Spatial Context", în R.J. Chorley, P. Haggett (eds.), *Progress in Geography*, Edward Arnold, London, 1969; R.J. Johnston, P.J. Taylor, *Geography of Elections*, Penguin, Harmondsworth, 1979.

17 R.J. Johnston, Charles Pattie, *Putting Voters in Their Place: Geography And Elections in Great Britain*, Oxford University Press, Oxford, 2006, pp. 46-54.

18 *Ibidem.*

19 John Agnew, „The Dramaturgy of Horizons: Geographical Scale in the ‚Reconstruction of Italy' by the New Italian Political Parties, 1992-95", *Political Geography*, vol. 16, 1997, pp. 99-121; Colin Flint, „Whither the Individual, Whither the Context?", *Political Geography,* vol. 2, 1996, pp. 147-151; Michael Keating, „Rethinking the Region: Culture, Institutions and Economic Development in Catalonia and Galicia", *European Urban and Regional Studies,*vol. 3, 2001, pp. 217-234; Michael Shin, „The Politicization of Place in Italy", *Political Geography*, vol. 20, 2001, pp. 331-352.

20 Remus Creţan, *Etnie, confesiune şi comportament electoral în Banat: studiu geografic (sfârşitul sec. al XIX-lea şi sec. al XX-lea,* Universitatea de Vest, Timişoara, 1999; Voicu Bodocan, *Etnie, confesiune şi comportament electoral în Transilvania: Studiu geografic*, Presa Universitară Clujeană, 2001; Marcel Ivan, *Evoluţia partidelor noastre politice: 1919-1932,* Sibiu, 1933.

numeroasă minoritate din regiune este cea maghiară, aceasta fiind reprezentată la nivel politic central de către partidul etnic maghiar (UDMR). Din acest motiv, în analiza noastră statistică vom integra doar acele judeţe care deţin o populaţie maghiară mai redusă. Judeţele în care vom cerceta subsituţia sunt: Alba, Braşov, Bistriţa-Năsăud, Cluj, Hunedoara şi Sibiu, în timp ce judeţe precum Covasna, Harghita şi Mureş le vom exclude datorită motivelor invocate mai sus (Fig. 1).

Succesele Convenţiei în 1996 şi al Alianţei DA în 2004, au fost întotdeauna văzute în termeni de substituţie. Pentru CDR (1996), DA (2004), PDL (2008) şi PNL (2008), Transilvania a fost un loc preferenţial comparativ cu celelalte provincii ale ţării[21]. Deşi la alegerile legislative toate aceste formaţiuni au fost deosebit de puternice în această provincie, procesul de substituţie spaţială este mult mai complex decât simpla înlocuire a unui partid dominant cu un altul dominant pe acelaşi areal geografic.

În primul deceniu post-comunist, Transilvania s-a caracterizat şi printr-o susţinere electorală peste medie pentru partidele ultra-naţionaliste. Însă, explorarea dimensiunilor spaţiale ale votului ultra-naţionalist ar transcende domeniul studiului de faţă întrucât ar necesita referiri la o altă dimensiune a competitivităţii din interiorul sistemului de partide. După alegerile din 2000, partidele ultra-naţionaliste vor dispărea treptat atât din politica centrală cât şi din cea locală.

Prezentul studiu înţelege partidele politice nu doar ca simple vehicule electorale, deşi literatura anglo-americană de multe ori le priveşte ca atare[22]. Partidele mai degrabă ar trebui văzute ca intermediari între societate şi stat, canalizând resurse dinspre centru către periferie şi recompensând anumite teritorii şi interese din teritoriu în detrimentul altora[23]. În această abordare, în anumite teritorii votanţii judecă partidele în funcţie de cât de eficiente sunt acestea în a *furniza bunuri* şi dacă *noi (în spaţiul nostru) suntem gratificaţi mai mult sau mai puţin decât ei (în spaţiul lor)*[24]. Astfel geografia electorală şi geografia politicilor de partid devine rezultatul unui proces de *cine ce primeşte*[25].

Agnew şi Shin şi-au dezvoltat conceptele şi teoriile de lucru studiind geografia politică a Italiei postbelice. Sistemul de partide din Italia postbelică a

---

[21] Gusztav Molnar, „Geografie electorală în 21 de teze" şi „Geografia electorală din România. Date", *Provincia,* no. 1, aprilie 2000; Aurelian Giugăl, Ron Johnston, Ștefan Constantinescu, „Democratic Musical Chairs? Romania's Post-1989 Electoral Geography", *Space and Polity*, vol. XV, no. 2, 2011, pp.143-161.

[22] Anthony Downs, *An Economic Theory of Democracy*, Addison Wesley, New York, 1957, p. 25.

[23] Chiar dacă gradul în care partidele îndeplinesc această funcţie diferă de la un partid la altul.

[24] John Agnew, Michael Shin, *Berlusconi's Italy...*cit., p. 52.

[25] *Ibidem.*

fost descris ca fiind o partidocraţie, anume un sistem de economie politică bazat pe ponderea partidelor în care mari părţi ale sectorului privat şi cel public sunt dependente de afilierea partizană pentru locuri de muncă, favoruri sau alte recompense financiare. Pe durata întregii perioade postbelice, Partidul Comunist Italian (PCI) a fost exclus de la roadele guvernării centrale de către Creştin Democraţi şi Socialişti. Astfel, atunci când Comuniştii Italieni au trebuit să-şi creeze loialităţi faţă de populaţie, ei au făcut-o la un nivel local, prin controlul asupra municipalităţilor regionale şi rurale. Sub post-comunism, sistemul românesc de partide a fost de asemenea descris ca o partidocraţie[26]. În perioada 1990-1996, guvernarea centrală a fost dominată de către partidul succesor. Aflate în opoziţie, PNŢCD şi PNL, au fost nevoite să-şi creeze propriile reţele de patronaje. Noi credem că aceste reţele au fost construite preponderent în provincia transilvăneană. La alegerile legislative din 1992, partidul succesor a înregistrat în teritoriile transilvănene cele mai mici scoruri ale sale. Din acest motiv, în timpul guvernării PDSR (1992-1996), această provincie era cel mai bun loc pentru ca ţărăniştii şi naţional liberalii să-şi creeze propriile lor loialităţi.

Aceste reţele de patronaj şi loialităţi dintre partide şi populaţii pot fi văzute în principal ca reţele întreţinute cu sprijinul elitelor politice locale şi a militanţilor. În cadrul acestor procese, reţele sociale deja existente pot fi folosite în scopul de a spori propaganda partidului şi a mobiliza electoratul local. Instrumente statistice spaţiale, ca cele pe care le utilizăm noi, sunt deosebit de potrivite pentru a releva dimensiunea geografică a acestor reţele.

Statistici spaţiale pentru studii electorale

Analizele ecologice şi geografice nu sunt o abordare recentă în studiile electorale. În ultimele decenii, numeroase studii au încercat să portretizeze alegerile şi mediul lor geografic folosind modele ecologice multivariate[27]. Statistici non-spaţiale prevalează în studiile electorale, însă ele exclud contextul în care alegerile iau loc şi prin urmare scorurile electorale sunt văzute ca independente unul faţă de celălalt. Procedând astfel este ignorat şi faptul că observaţiile proxime tind să fie corelate unele cu celelalte. Desconsiderarea relaţiei spaţiale între observaţii poate duce la inferenţe imprecise şi omisiunea proceselor socio-politice ce pot apărea în spaţiul geografic.

---

[26] Daniel Barbu, *Republica absentă: politică și societate în România postcomunistă*, Nemira, Bucureşti, 2004, p. 172.

[27] Mattei Dogan, Stein Rokkan (eds), *Quantitative Ecological Analysis in the Social Sciences*, MIT Press, Cambridge, 1969. Gary King, *EI: A Program for Ecological Inference v. 2.65*, Harvard University, Cambridge, 2002.

Pentru a cerceta spaţialitatea datelor electorale vom utiliza Analiza Exploratorie de Date Spaţiale (ESDA), mai precis Analiză la Nivel Global şi Indicatori Locali ai Autocorelării Spaţiale (LISA)[28]. În studiile electorale două fenomene geografice ar trebui luate considerare: dependenţa spaţială şi heterogeneitatea spaţială[29]. Dependenţa spaţială este bazată pe idea interdependenţei între locuri, aşa cum a fost ea exprimată de către Tobler în prima sa lege a geografiei: *toate lucrurile sunt legate unele de altele, însă lucrurile mai apropiate sunt mai strâns legate decât cele depărtate*[30]. În setul de date spaţiale, asocierea spaţială creează posibilitatea de apariţie a grupajelor şi a tiparelor. Dependenţa spaţială apare prin intermediul a două fenomene: contagiune şi difuzie. Aceste două procese pot corespunde reţelelor sociale sau organizării geografice a unui partid politic[31]. Heterogeneitatea spaţială există fiindcă majoritatea seturilor de date geografice conţin cantităţi mari non-staţionaritate, ceea ce presupune că relaţiile dintre variabile variază în spaţiu şi nu sunt constante în toate regiunile. Integrând această caracteristică în studiul alegerilor implică înţelegerea comportamentului politic ca variabil şi mediat în funcţie de contextul în care individul trăieşte. Astfel, şi stimulii comunicării politice din timpul campaniei electorale impactează diferit decizia de vot în funcţie de variabilele sociale, demografice, politice sau economice existente în mediul local. Existenţa efectului de heterogeneitate spaţială sugerează ca mai multă atenţie să afie acordată studierii contextelor locale[32].

O metodă pentru a explora datele spaţiale este prin utilizarea Indicelui Moran, aceasta fiind cea mai comună şi clasică cale de a măsura gradul de autocorelare spaţială. Autocorelarea spaţială explică corelaţia unei variabile cu ea însăşi. Indicele Moran arată relaţia lineară dintre un vector al valorilor observate, i.e. *y*, şi o medie ponderată a valorilor care învecinează pe *y*. Această medie ponderată este cunoscută ca lag-ul spaţial (*spatial lag*) al lui *y*[33], şi este notată cu Wy, unde W semnifică matricea de pondere spaţială. Indicele Moran

---

[28] Luc Anselin, „Local Indicators of Spatial Association – LISA", *Geographical Analysis*, vol. XXVII, no. 2, 1995, pp. 93-115.

[29] John O'Loughlin, Colin Flint, Luc Anselin, „The Geography of the Nazi Vote: Context, Confession, and Class in the Reichstag Election of 1930", *Annals of the Association of American Geographers*, vol. LXXXIV, no. 3, 1994, pp. 351-380.

[30] Waldo Tobler, „A Computer Movie Simulating Urban Growth in the Detroit Region", *Economic Geography*, vol. XLVI, no. 2, 1970, pp. 234-240.

[31] John Agnew, Michael Shin, „The Geography of Party Replacement in Italy...cit.", p. 226.

[32] John O'Loughlin, „Spatial Analysis in Political Geography", în J. Agnew, K. Mitchell, G. Toal (eds.), *A Companion to Political Geography*, Blackwell, Oxford, 2003, pp. 30-46/ pp. 36-37.

[33] Pentru detalii suplimentare v. Luc Anselin, „Local Indicators of Spatial Association...cit.", pp. 93-115.

poate lua valori de la -1 (indicând dispersie perfectă) până la +1 (corelare perfectă). Valoarea de zero arată o distribuţie spaţială întâmplătoare. Ipoteza nulă a lipsei tiparelor spaţiale poate fi testată transformând Indicele Moran într-un scor Z cu ajutorul unui test simulator Monte Carlo. Valorile obţinute în urma acestui test variază de la -1.96 la +1.96 indicând autocorelare spaţială negativă/pozitivă ce este semnificativă la un nivel de 5%.

Matricea de pondere spaţială poate fi calculată cu ajutorul Sistemelor Informaţionale Geografice (GIS). GeoDa, un software liber pentru statistică spaţială, realizează aceste calcule utilizând un format ce standardizează valorile pe rândurile matricei, astfel încât valorile pentru fiecare rând însumează unu. Această standardizare este realizată prin excluderea din computare a locaţiei aflate în centrul vecinătăţii sale.

Formula pentru calcularea Indicelui Moran, atunci când este utilizată o matrice de pondere spaţială standardizată pe rânduri, poate fi exprimată formal ca :

$$I = \frac{N}{\Sigma 0} \cdot \frac{y'Wy}{y'y} \; ;$$

unde N reprezintă numărul de observaţii, ∑0 este suma elementelor din matrice, *y* este vectorul observaţiilor şi Wy reprezintă lag-ul spaţial al lui *y*. În cazul nostru, N va fi egal cu 382. Există două definiţii pentru a înţelege vecinătatea aşa cum este ea cuantificată în statistica spaţială. Prima este bazată pe contiguitate (graniţe comune), în timp ce a doua categorie defineşte vecinătatea pe baza distanţei. Studiul nostru utilizează o definiţie a vecinătăţii bazată pe distanţă, variabila ponderată, adică lag-ul spaţial al lui *y* fiind media aritmetică a valorilor celor mai apropiate cinci observaţii de către localitatea centrală. Toate computaţiile au fost realizate utilizând GeoDa.

GeoDa oferă un instrument de lucru, numit norul de puncte Moran, care explorează tiparele locale şi globale de autocorelare spaţială. Acest instrument, pe lângă graficul norului de puncte, oferă simultan şi Indicele Moran, calculat ca asocierea lineară dintre valorile unei variabile într-o locaţie determinată (axa x) şi valorile aceleaşi variabile în locaţiile învecinate (axa y). Punctele din nor denumite *observaţii,* corespund unei locaţii geografice şi sunt măsurate în deviaţii standard. Pentru a compara valorile într-o locaţie cu cele din vecinătate, norul de puncte realizează o regresie liniară între variabila standardizată (axa x) şi lag-ul spaţial al acelei variabile standardizate (axa y)[34]. Fiindcă $\sum 0 = N$, atunci când utilizăm matrice de pondere spaţială standardizată pe rânduri şi

[34] https://geodacenter.asu.edu/node/390#gmoran, accesat la 30.08.2013.

vectori standardizaţi, coeficientul pantei de regresie reprezintă valorile Indicelui Moran[35].

GeoDa poate de asemenea să realizeze testul pentru ipoteza nulă a lipsei autocorelării spaţiale prin randomizare având la bază permutări la nivele de pseudo-semnificaţie. Dezavantajul cu acest test bazat pe randomizare este că nivelul de pseudo-semnificaţie depinde de numărul de permutări făcute. Cu cât numărul de permutări este mai mare, cu atât mai mici sunt variaţiile în cadrul pseudo-valorilor p. Randomizările pe care le utilizăm în acest studiu au la bază 1000 de permutări.

Norul de puncte Moran ne permite să vizualizăm observaţiile individuale (adică locaţiile geografice) şi impactul acestora asupra coeficientului de autocorelare. Dacă indicele (I) ne arată gradul de formare al grupajelor, norul de puncte ne permite să localizăm acele grupaje. Pentru studiul nostru de caz, aceste grupaje pot fi considerate zone geografice de concentrare a puterii electorale a unui partid, sau zone în care activitatea acelui partid este deosebit de scăzută.

Cele patru cadrane ale norului de puncte (Fig. 2) arată cele patru tipuri de asociere spaţială existente:

- Cadranul I: valori ridicate ale lui *y* înconjurate de valori ridicate;
- Cadranul II: valori scăzute ale lui *y* înconjurate de valori ridicate;
- Cadranul III: valori scăzute ale lui *y* înconjurate de valori scăzute;
- Cadranul IV: valori ridicate ale lui *y* înconjurate de valori scăzute.

Întrucât seturile de date geografice conţin non-staţionaritate, tendinţa evidentă este de existenţă a mai multor grupaje. Aici intervine discuţia despre asocierea spaţială locală şi cea globală. Indicele Moran este considerat un indicator global al autocorelării spaţiale, în timp ce norul de puncte Moran poate fi văzut ca un indicator local[36]. Pentru studiul nostru, statistici locale sunt deosebit de folositoare întrucât ne permit să identificăm existenţa de *hot spot*-uri (precum concentrările de susţinători pentru un partid politic)[37].

Norul de puncte este unul univariat atunci când asocierea liniară este testată pentru o variabilă x şi lag-ul spaţial al aceleaşi variabile x. Însă, norul poate fi şi bivariat atunci când x şi y sunt două variabile diferite, iar asocierea liniară este testată pentru o variabilă (x) şi lag-ul spaţial al altei variabile (y). Spre deosebire de norul univariat, cel bivariat ne permite să calculăm autocorelaţia în spaţiu-timp. Asemenea corelaţii se concentrează pe un proces

---

35 Luc Anselin, „Local Indicators of Spatial Association...cit.", p. 105.

36 *Ibidem.*, p.112.

37 A. Getis, J.K. Ord, „Local Spatial Statistics: An Overview", în P. Longley, M. Batty (eds.), *Spatial Analysis: Modelling in a GIS Environment*, Wiley, New York, 1996, pp. 261-278.

de difuzie spre interior (din vecinătate în prezent către centru în viitor)[38]. În acest sens, un atare nor de puncte bivariat puncte poate fi considerat un Indicator Local al Autocorelării Spaţio-Temporale (LISTA). Şi în acest caz panta liniei de regresie este considerată indicatorul de autocorelare (Ĩ). Cu excepţia, elementelor adiţionale temporale, norul bivariat pentru corelare spaţial-temporală poate fi analizat similar unuia univariat. Observaţiile conţinute în cadranul I sau III indică suportul electoral petru partidul substituit şi sunt corelate cu nivelul de susţinere pentru partidul ce îl substituie pe cel vechi. Observaţiile regăsite în cadranul I indică o stabilitate în timp prin schimbul de contexte între partidele vechi şi cele noi, cu partidele noi atrăgând suport din aceleaşi zone în care partidul înlocuit o făcea odată. Observaţiile incluse în cadranul II relevă spaţiile unde noul partid nu este capabil să se substituie vechiului partid. Cadranul IV arată teritoriile pe care vechiul partid nu a reuşit să le acapareze, în schimb au fost însuşite de către noul partid.

Un studiu de caz: explorând geografia substituţiei partidelor în Transilvania cu Indicatori Locali şi Globali ai Autocorelării Spaţiale

Tabelul 2 asigură statisticile descriptive pentru partidele şi anii de interes în cele 382 de localităţi din Transilvania. Aceste statistici servesc ca referinţă pentru analiza spaţială pe care o întreprindem. Scorurile electorale utilizate sunt cele înregistrate de către partide/alianţe la alegerile pentru Camera Deputaţilor. Aşa cum se observă în Tabelul 2, Alianţa Dreptate şi Adevăr a reuşit un scor similar cu cel al Convenţiei din 1996, în timp ce scorurile însumate ale naţional liberalilor şi democrat liberalilor din 2008 se află mult peste performanţa Convenţiei. Aceste statistici descriptive trebuiesc tratate cu grijă, întrucât ele sunt subiectul vicierii datorită fragmentării partizane destul de ridicată în această zonă în anii '90.

Corelaţiile bivariate non-spaţiale prezente în Tabelul 3 ne oferă câteva indicii despre moştenirea Convenţiei Democratice de la 1996. Corelaţia scorurilor acesteia cu cele ale Alianţei DA o regăsim deosebit de puternică, în timp ce corelaţia cu scorurile PDL din 2008 se manifestă la o intensitate mai scăzută. Corelaţia cu scorurile PNL la 2008 este aproape inexistentă. Însă, aceste statistici non-spaţiale nu reuşesc să surprindă transferul de reţele locale şi

[38] Luc Anselin, *Exploring Spatial Data with GeoDA: A Workbook*, p. 158. Manual de utilizare al GeoDa disponibil la https://geodacenter.asu.edu, accesat la 29.08.2013.

contexte geografice dintre partide. Din acest motiv, în continuarea analizei vom utiliza statistici spaţiale.

Figurile 3, 4 şi 5 conţin nori de puncte, în timp ce Tabelul 4 oferă Indicele Moran şi valorile Z pentru partidele şi alianţele de interes[39]. Aşa cum arată Tabelul 4, indicii Moran pentru Convenţie în 1996 (0,51) şi Alianţa DA (0,56) sunt considerabil mai mari faţă de cei pentru partidele individuale. Acest tablou al indicilor, surprinde pentru cele două alianţe o tendinţă de concentrare geografică a scorurilor, pe care nu o regăsim în cazul celorlalte partide analizate. Acest aspect general de grupare în cazul Convenţiei la 1996 şi al Alianţei este cel mai bine explicat prin organizarea lor ca alianţe, având astfel mai mulţi centri de putere decât un singur partid ar avea.

Indicii Moran pentru PNL în 2008 (0,27) si pentru PDL (0,31) indică o autocorelare spaţială mai degrabă mică pentru asemenea scoruri electorale ridicate. Două motive pot explica această particularitate. În primul rând, atât PD/PDL cât şi PNL s-au aflat la guvernare după 2004, şi în consecinţă ar fi putut să-şi extindă reţelele de patronaj în regiune, ocupând astfel spaţiile libere lăsate de dispariţia partidelor naţionaliste. În al doilea rând, o schimbare a intervenit în retorica lor electorală[40], ce ar fi permis acestor două partide să-şi extindă dominaţia şi în contexte geografice până atunci inaccesibile.

Figura 3 prezintă norii de puncte Moran pentru Convenţie în 1996 şi 2000. Pentru fiecare nor de puncte regăsim înscrise în grafic şi numărul de observaţii localizate în cadranul I, respectiv cadranul III. Comparaţia acestor două grafice este necesară pentru a înţelege rolul pe care PNL l-a jucat în construirea hărţii electorale a Convenţiei în 1996. 138 de observaţii sunt încadrate în cadranul I al norului pentru CDR 1996, în timp ce pentru CDR 2000 doar 87 de observaţii se regăsesc în acelaşi cadran. Numărul de observaţii localizate în cadranul III pentru CDR 1996 şi pentru CDR 2000 de asemenea diferă. Indicii Moran din Tabelul 4, arată de asemenea o inconsistenţă în harta dependenţei spaţiale pentru CDR 1996 şi cea pentru CDR 2000 (I=0,35). Această particularitate o explicăm prin părăsirea Convenţiei de către naţional liberali. Norii de puncte din Figura 3 ne ajută să identificăm cele două direcţii în care inconsistenţa acţionează. Aceasta se manifestă simultan la nivelul grupajelor scorurilor *ridicate-ridicate*, cât şi pentru grupajele *scăzute-scăzute*.

Comparaţia dintre norul de puncte pentru CDR 1996 şi cel pentru Alianţa DA trimite către un aspect deja observat din Tabelul 4 şi amintit mai sus. Alianţa Dreptate şi Adevăr portretizează o dependenţă spaţială similară cu cea a Convenţiei în 1996. În norul de puncte al Alianţei DA, 148 de observaţii sunt localizate în cadranul I, în timp ce 157 sunt înscrise în cadranul III. Însă, aceste

[39] Calculele au fost făcute utilizând GeoDa v.1.4.1. Paşii pentru realizarea acestei operaţii la: https://geodacenter.asu.edu/node/389#moran, accesat la 26.08.2013.

[40] Sorin Mitulescu, „Evoluţii în electoratul românesc:...cit.”.

afirmaţii nu sunt suficiente pentru a înţelege schimbul de contexte geografice între CDR 1996 şi DA 2004. Astfel, vom analiza identităţile acestor observaţii localizate în cadranele I şi III. Aici, norul de puncte Moran îşi relevă funcţia de Indicator Local al Autocorelării Spaţiale. 74% din observaţiile localizate în cadranul I al norului pentru Alianţa DA se regăsesc de asemenea şi în cadranul I al norului pentru Convenţie în 1996, în timp ce procentajul pentru cadranul III este de 66%.

Deşi se pot identifica unele similarităţi între norul Moran al scorurilor însumate pentru PNL şi PDL la alegerile din 2008 şi norul Convenţiei din 1996, acestea nu sunt însă suficiente pentru a indica stabilitatea spaţial-structurală aşa cum am identificat-o existând între norul CDR 1996 şi norul DA 2004. Numărul de observaţii încadrate în cadranul I pentru PNL 2008 + PDL 2008, anume 144, este apropiat de numărul observaţiilor ale cadranului I pentru CDR, cu toate acestea, doar 55% dintre aceste observaţii se regăsesc în cadranul I al ambelor grafice. Un procentaj similar regăsim şi pentru cadranul III, anume 56%. De aici, concluzionăm că stabilitatea dependenţei spaţiale între Convenţie la 1996 şi scorurile agregate pentru PDL şi PNL în 2008 nu este la fel de puternică precum cea dintre Convenţie şi Alianţa DA. De altfel, aşa cum reiese din Tabelul 4 autocorelarea spaţială prezentă în harta pentru PNL 2008 + PDL 2008 (I=0,28) este mult mai mică faţă de cea a CDR 1996 (I=0,51).

La alegerile din 2008, naţional liberalii şi democrat iberalii îşi creează o nouă hartă electorală şi nu constituie nici măcar împreună o substituţie reală pentru Convenţie. În continuare, interesul nostru este să vedem care dintre aceste două partide a reuşit în 2008 să-şi însuşească în mai mare măsură geografia electorală a Convenţiei din 1996. Graficele din Figura 5 ne oferă informaţii în acest sens. Astfel, 64% din observaţiile incluse în cadranul I pentru PDL se regăsesc şi în cadranul I al CDR 1996, în timp ce doar 43% de observaţii sunt deţinute în comun de cadranele I ale PNL 2008 şi CDR 1996. La alegerile legislative din 2008, democrat liberalii, spre deosebire de naţional liberali, au reuşit să reia aproximativ două treimi din punctele forte ale geografiei electorale conturată de Convenţie în 1996. Totuşi, ambele partide reiau o proporţie similară din teritoriile unde Convenţia era slabă în 1996, anume 43% (PDL), respectiv 42% (PNL).

Atât pentru Alianţa DA, cât şi pentru Partidul Democrat Liberal, cadranul I are mai multe observaţii în comun cu cadranul omolog al Convenţiei de la 1996 decât are cadranul III. Aşadar, Alianţa DA şi democrat liberalii au reuşit să reţină aproximativ două treimi din contextele unde Convenţia se descurcase bine sau foarte bine la alegerile din 1996. Substituţia a acţionat mai degrabă în această direcţie, DA şi PDL au reuşit să acapareze din fostele teritorii ale Convenţiei, însă în acelaşi timp s-au descurcat mai bine în zone în care Convenţia era slabă. Această situaţie se datorează cel mai probabil dispariţiei partidelor naţionaliste puternice în aceste teritorii în anii '90.

Tabelul 5 arată Indicii Moran pentru calculele bivariate, unde *u* reprezintă media aritmetică a vecinătăţii pentru o variabilă *v* şi este dispusă pe axa y, în timp ce *y* reprezintă variabila standardizată dispusă pe axa x[41]. Coloana B a aceluiaşi Tabel arată impactul pe care geografia electorală recentă a regiunii a avut-o asupra geografiei partidelor presupuse ca substituţii pentru Convenţie. În coloana A, Indicii Moran univariaţi sunt dispuşi ca referinţă pentru comparaţii.

Descoperirile noastre de până acum au identificat în Alianţa DA o adevărată substituţie pentru Convenţia de la 1996. Aceste rezultate sunt confirmate de indicii bivariaţi din Tabelul 5. Indicele Moran bivariat pentru y_{DA2004} vs. W(CDR 1996) (0,42) este relativ mai mare faţă de cel pentru $y_{CDR2000}$ vs. W(CDR 1996) (0,30). Acest raport indică o mai mare stabilitate spaţială între Convenţia anului 1996 şi Alianţa DA, decât există între Convenţia de la 1996 şi cea de la 2000. Această particularitate poate fi pusă pe seama prezenţei Partidului Naţional Liberal în cele două alianţe de la 1996 şi 2004. Astfel, la alegerile din 2000, geografia electorală a Convenţiei de la 1996 s-a împărţit între CDR 2000 şi Naţional Liberali.

Valoarea apropiată de zero a Indicelui pentru y_{DA2004} vs. W(PD2000) (0,08), arată cât de puţin a contat moştenirea spaţial-temporală a Partidului Democrat de la 2000 în geografia electorală a Alianţei Dreptate şi Adevăr. Nici la alegerile din 2004 şi nici la cele din 2008, moştenirea democraţilor nu a fost reluată. Din acest motiv, indicele pentru $y_{PDL2008}$ vs. W(PD 2000) este -0,02, iar valoarea lui Z este -1,19, acestea confirmând absenţa unor tipare spaţiale în harta Democrat Liberalilor care să se datoreze geografiei democraţilor de la 2000.

Graficele din Figura 6 confirmă descoperirile noastre anterioare. Norul de puncte pentru y_{DA2004} vs. W(CDR1996) ne aminteşte că Alianţa DA îşi clădeşte aproximativ două treimi din harta sa electorală pornind de la moştenirea Convenţiei de la 1996. La alegerile din 2008, competiţia pentru moştenirea teritoriilor unde Convenţia era odată puternică este câştigată de către Partidul Democrat Liberal. Astfel, norul de puncte $y_{PDL2008}$ vs. W(CDR1996) conţine 100 de observaţii în cadranul I, în timp ce cadranul I pentru $y_{PNL2008}$ vs. W(CDR1996) cuprinde doar 76 de observaţii. Totuşi, aceste teritorii sunt în număr prea mic pentru a putea vorbi de Partidul Democrat Liberal ca reprezentând substituţia Convenţiei în 2008. Indicele Moran deosebit de slab pentru $y_{PNL2008}$ vs. W(PNL2000) (0,1) arată cât de puţin a contat pentru naţional liberali în 2008 propria lor hartă din 2000. La alegerile din 2008, Partidul Naţional Liberal îşi construieşte o hartă electorală ce nu împărtăşeşte tipare spaţiale semnificative nici cu Convenţia din 1996 sau cu cea din 2000, nici cu Alianţa DA şi nici cu propria hartă din 2000.

---

[41] Instrucţiunile pentru realizarea unui nor Moran bivariat la https://geodacenter.asu.edu/node/377#bsc, accesat la 27.08.2013.

Dacă în 2004, Alianţa DA constituie o reală substituţie în Transilvania pentru Convenţia anului 1996, la alegerile din 2008 în aceeaşi regiune moştenirea fostei Convenţii de la 1996 nu este asumată majoritar nici de către democrat liberali şi nici de către naţional liberali. Mai degrabă, geografiile electorale ale PDL şi PNL din 2008 trimit către un succes electoral bazat pe o retorica centristă, de tip catch-all, care poate fi atractivă în majoritatea contextelor geografice indiferent de structura socio-economică a acestor spaţii[42].

Analiza recentă a sistemului românesc de partide a relevat că partidele tind să-şi dezvolte strategiile electorale în funcţie de fiefurile lor[43]. La nivelul subnaţional, partidele politice româneşti îşi stabilesc structura organizaţională și politicile electorale în acord cu diviziunile administrative ale țării, adică pe judeţe. Astfel, scorul electoral al acestora inerent va fluctua în funcţie de judeţe. În această logică, o variabilitate pe judeţe ar trebui să regăsim şi în procesul de substituție dintre Convenție și Alianţa DA. Utilizând metoda norilor de puncte condiţionali vom încerca să luăm în considerare heterogeneitatea spaţială ce poate să apară în moştenirea spaţial-temporală a Convenţiei.

Un nor condiţional[44] este un grafic ce afişează o variabilă independentă şi una dependentă condiţionate de valorile a uneia sau a mai multor variabile. Noi vom folosi doar o variabilă pentru a condiţiona valorile de pe axa x şi axa y. Variabila condiţională este nominală şi este reprezentată de cele şase judeţe de interes. Norii condiţionali sunt dispuşi în Figura 7 şi Figura 8 şi au fost create utilizând GeoDa[45].

Norii din Figura 7 arată grafic cum harta dependenţei spaţiale pentru Convenţie a fost condiţionată de unităţile administrative la alegerile din 1996. Figura 8 utilizează pe axa y media ponderată a vecinătăţilor pentru Convenţie la 1996, în timp ce pe axa x sunt afişate valorile pentru Alianţa DA în localităţile aflate în centrul vecinătăţii lor. Pentru fiecare nor din aceste figuri, înclinaţia pantei liniei de regresie arată impactul pe care variabila independentă (dispusă pe axa y) o are asupra celei dependente (aflată pe axa x).

---

42 Aceste descoperiri sunt în acord cu literatura despre PDL ca partid catch-all. V. în acest sens Florin Feşnic, „The Democratic-Liberal Party as a Successful Catch-All Party", în Ronald King, Paul Sum (eds.), *Romania under Băsescu: Aspirations, Achievements, and Frustrations during his First Presidential Term*, Lexington Books, Lanham, 2011, pp. 49-64; Grigore Pop-Elecheş, „A Party for All Seasons: Electoral Adaptation of Romanian Communist Successor Parties", *Communist and Postcommunist Studies,* vol. XLIX, no. 4 , 2008, pp. 465-479.

43 Alexandra Ionaşcu, „Territorial Dimensions Of The Romanian Parties", *Studia Politica. Romanian Political Science Review*, vol. XII, no. 2, 2012. pp. 185-210/ p. 199.

44 *Conditional plot* în limba engleză.

45 V. https://geodacenter.asu.edu/node/379# pentru instrucţiunile de creare şi manipulare a norilor de puncte Moran condiţionali, accesat la 31.08.2013.

În Figura 7, coeficientul pantei pentru fiecare nor este pozitiv şi puternic, indicând pentru Convenţie la 1996 o consistenţă şi stabilitate a dependenţei spaţiale ce nu variază în funcţie de judeţ. La 1996, pentru Convenţie întreaga regiune era un adevărat loc preferenţial. Totuşi, în analizele precedente descoperisem o grupare spaţială considerabilă în distribuţia teritorială a voturilor pentru Convenţie la 1996. Norii din Figura 7 ne ajută să înţelegem cum aceste grupaje variază de la un judeţ la altul. Dintre toate cele şase judeţe, Cluj prezintă cel mai mic coeficient. În prima jumătate a anilor '90, judeţul Cluj a reprezentat o adevărată redută pentru unul dintre partidele ultra-naţionaliştilor români, anume PUNR. Acest partid s-a aflat şi în coaliţia de guvernare între anii 1994 şi 1996. Este posibil ca în această perioadă PUNR să fi reuşit să se infiltreze la vârful administraţiei judeţene, creându-şi astfel o reţea consistentă de patronaj pe întinderea judeţului. De asemenea, dintre toate cele şase judeţe, Cluj conţine minoritatea etnică maghiară cea mai numeroasă, aceea care obişnuieşte să voteze în bloc pentru partidul etnic maghiar. În Cluj, cel mai probabil campania electorală şi politica electorală a Convenţiei au avut de suferit în procesul lor de dispersie şi difuzie.

Norii condiţionali din Figura 8 ne arată că impactul moştenirii spaţial-temporale a Convenţiei asupra hărţii electorale a Alianţei DA nu este distribuit uniform între cele şase judeţe. Astfel, în judeţul Braşov regăsim cea mai mare stabilitate spaţial-temporală între cele două alianţe. În Cluj, Alianţa îşi construieşte o hartă electorală remarcabil de distinctă faţă de cea a Convenţiei. Între 2000 şi 2004, liderii filialei PSD din Cluj vor deveni figuri politice importante la vârful partidului, unii dintre ei chiar vor deţine mandate de miniştri în guvernul de la acea vreme[46]. Presupunerea noastră este că judeţul Cluj devenise un loc important în politica regională a social democraţilor, ceea ce a făcut ca judeţul să-şi mărească recompensele financiare venite de la bugetul statului. Aceasta a permis PSD să-şi sporească susţinerea pe teritoriul judeţului, inclusiv în zonele unde Convenţia era odată puternică. Alianţa DA a obţinut 31,1% în Cluj, o performanţă apropiată de cea a Convenţiei de la 1996 (29,4%), cu toate acestea cele două scoruri sunt construite având la bază geografii electorale distincte.

Concluzii

Cu ajutorul Analizei Exploratorie de Date Spaţiale am demonstrat că procesul spaţial de substituţie între Convenţia Democratică şi Alianţa Dreptate şi Adevăr nu a fost unul actual şi consistent în întreaga regiune transilvăneană. Substituţia geografică între cele două alianţe se remarcă la un nivel puternic în

[46] Florin Ciornei, „Modificarea componenţei structurilor centrale de conducere ale PDSR/PSD", *Studia Politica, Romanian Political Science Review*, vol. IV, no.1, 2004, pp. 105-158/ p. 118.

judeţele Alba, Braşov, Hunedoara şi Sibiu, la unul mediu în Bistriţa-Năsăud, dar lipseşte complet din judeţul Cluj. În schimb, la alegerile din 2008 fosta geografie electorală a Convenţiei se risipeşte iar vechile redute electorale ale Convenţiei sunt împărţite inegal între Partidul Naţional Liberal şi cel Democrat Liberal. Niciunul dintre aceste două partide nu constituie o substituţie reală pentru Convenţie.

În căutarea noastră pentru înţelegerea procesului de realiniere partizană în România am încercat să plasăm schimbările electorale şi cele politice în context geografic. Utilizând o metodologie ce priveşte simultan la nivelul local cât şi la cel naţional, am identificat în retorica anti-PDSR/anti-PSD o cauză ce a permis existenţa substituţiei dintre Convenţia Democratică şi Alianţa Dreptate şi Adevăr. Această concluzie este importantă întrucât sugerează existenţa unui corespondent în geografia politică şi cea electorală a tensiunilor şi confruntărilor de la nivelul politicii centrale. La alegerile legislative din 1996 şi cele din 2004, indivizii nemulţumiţi de guvernările PDSR/PSD se vor orienta spre acele partide care propun o redistribuire mai avantajoasă a resurselor. În Transilvania, atât Convenţia cât şi Alianţa au exploatat această situaţie. La alegerile din 2008, nici PNL şi nici PDL nu constituie substituţii reale pentru Convenţie sau Alianţă. Nici măcar geografia scorurilor agregate ale celor două partide nu reiau geografiile celor două alianţe. Lipsa substituţiei în cazul Naţional Liberalilor este cu atât mai surprinzătoare întrucât partidul acestora era un succesor instituţional al celor două alianţe. Perioada de după 2004 în care cele două partide au guvernat alternativ sau împreună, la fel ca şi dispariţia fragmentării partizane din regiune, au permis celor două partide să-şi extindă reţelele de patronaj.

ANEXĂ

Tabelul 1

Istoria schimbărilor de nume ale partidului succesor

Anul	Evenimentul	Numele vechi	Noul nume
1992	Ruptură în interiorul FSN. Aripa conservatoare părăseşte partidul.	FSN	Frontul Democrat al Salvării Naţionale (FDSN)
1993	Schimbare de nume după adaptarea oficială a doctrinei social-democrate.	FDSN	Partidul Social-Democraţiei din România (PDSR)
2001	Fuziune între PSDR şi PDSR	PDSR	Partidul Social Democrat (PSD)

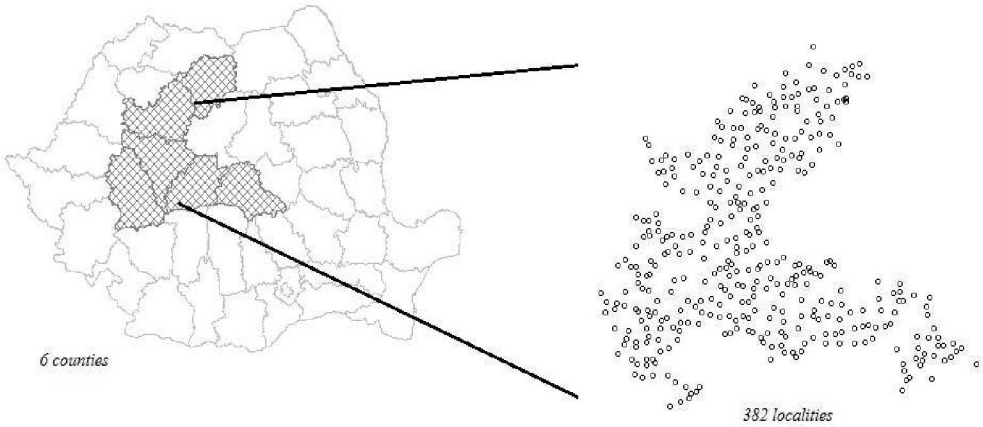

Figura 1. Cele şase judeţe ale Transilvaniei şi cele 382 localităţi de interes

Tabelul 2

Statistici descriptive pentru partidele și anii de interes în cele 382 de localităţi (procentaje de vot)

	Minimum	Maximum	Media	Deviaţia standard
CDR 1996	1,79	59,55	27,30	9,52
CDR 2000	0.47	50,13	6,07	4,98
PNL 2000	0,12	29,17	5,09	3,75
PD 2000	0,18	51,38	8,20	6,94
DA 2004	1,7	66,49	26,84	11,26
PNL 2008	1,41	77,28	24,12	17,11
PDL 2008	1,37	91,30	35,85	16,36

Tabelul 3

Corelații bivariate pentru Convenție și presupusele substituții ale sale

	DA 2004	PNL 2008	PDL 2008
CDR 1996	0,604, *p=0,00*	0,048, *p=0.35*	0,308, *p*=0,00

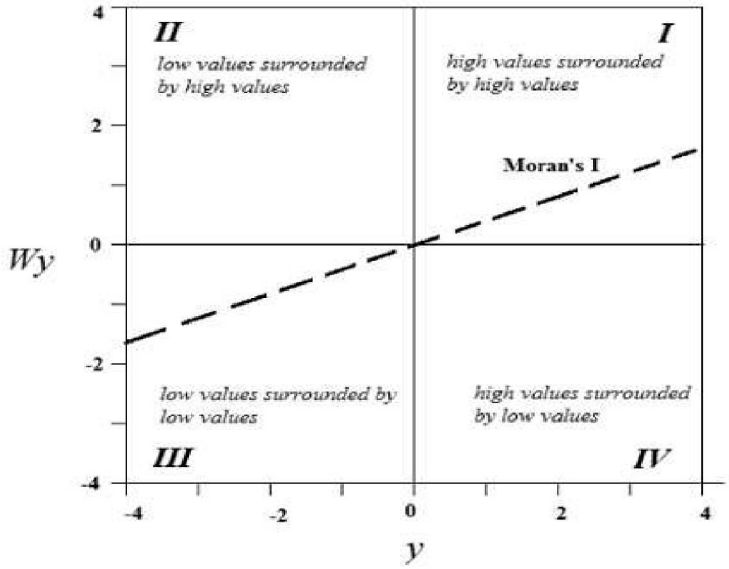

Figura 2. Ghid de interpretare al unui nor de puncte Moran

Tabelul 4

Indicii Moran si scorurile Z pentru partidele și alianțele de interes în Transilvania

	Moran's I	z-score
CDR 1996	0,51	16,88
CDR 2000	0,35	11,60
PNL 2000	0,36	12,24
PD 2000	0,35	12,10
DA 2004	0,56	18,49
PNL 2008	0,27	9,84
PDL 2008	0,31	10,54
PNL 2008 + PDL 2008	0,28	9,30

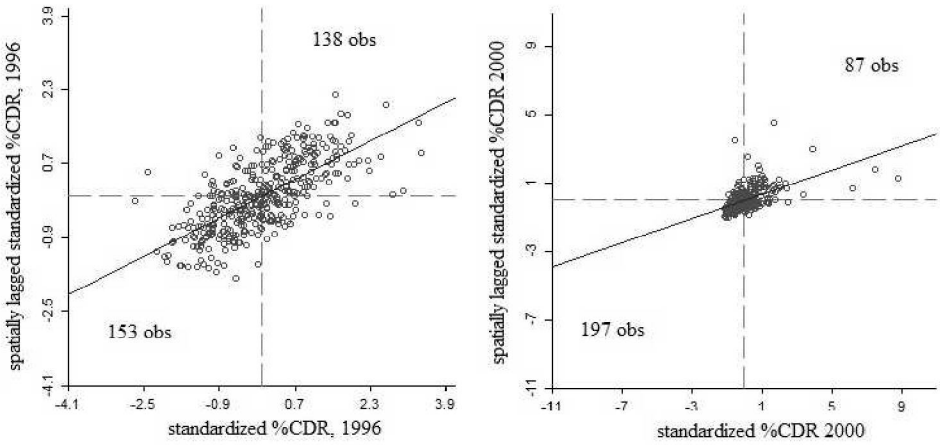

Figura 3. Nori de puncte Moran pentru CDR 1996 şi CDR 2000

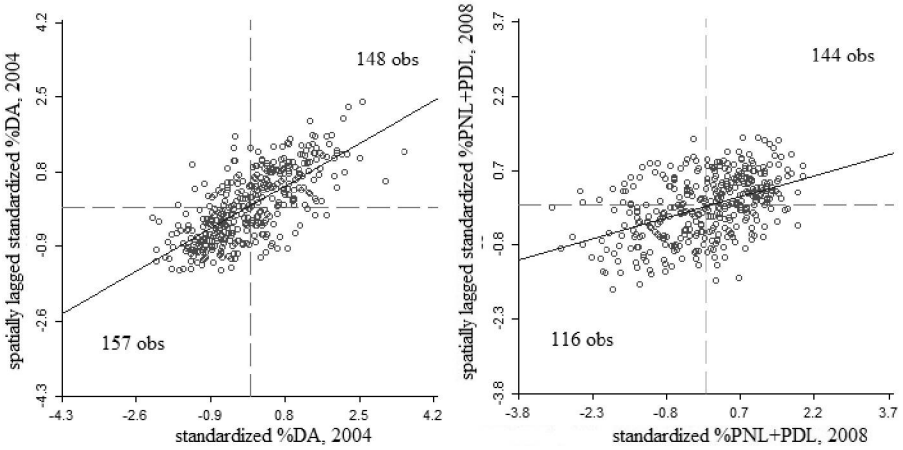

Figura 4. Nori de puncte Moran pentru DA 2004 şi PNL+PDL 2008

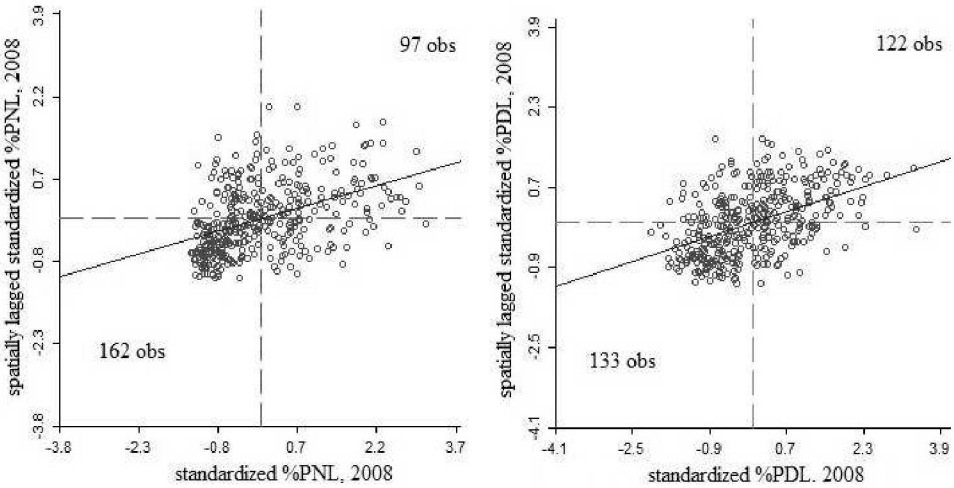

Figura 5. Nori de puncte Moran pentru PNL 2008 şi PDL 2008

Tabelul 5

Statistici Moran calculate folosind matricele de pondere spaţială indentificate

	Column A	Column B		
	Univariate Moran's I	Bivariate Moran's Ĩ W(u)		
y	Wy	W(CDR 1996)		
CDR 1996	0,51 (16,88)	-	-	
CDR 2000	0,35 (11,60)	0,30 (12,10)	-	
PNL 2000	0,36 (12,24)	0,22 (9,20)	-	
PD 2000	0,35 (12,10)	0,01 (0,61)	-	
DA 2004	0,56 (18,49)	0,42 (16,89)	W(PNL2000)	W(PD2000)
			0,34 (14,32)	0,08 (3,23)
PNL 2008	0,27 (9,84)	0,05 (2,17)	W(PNL2000)	W(DA2004)
			0,10 (4,88)	0,10 (4,42)
PDL 2008	0,31 (10,54)	0,16 (7,08)	W(PD2000)	W(DA2004)
			-0,02 (-1,19)	0,08 (3,53)
PNL+PDL	0,28 (9,30)	0,21 (9,27)	W(DA2004)	
			0,17 (7,47)	

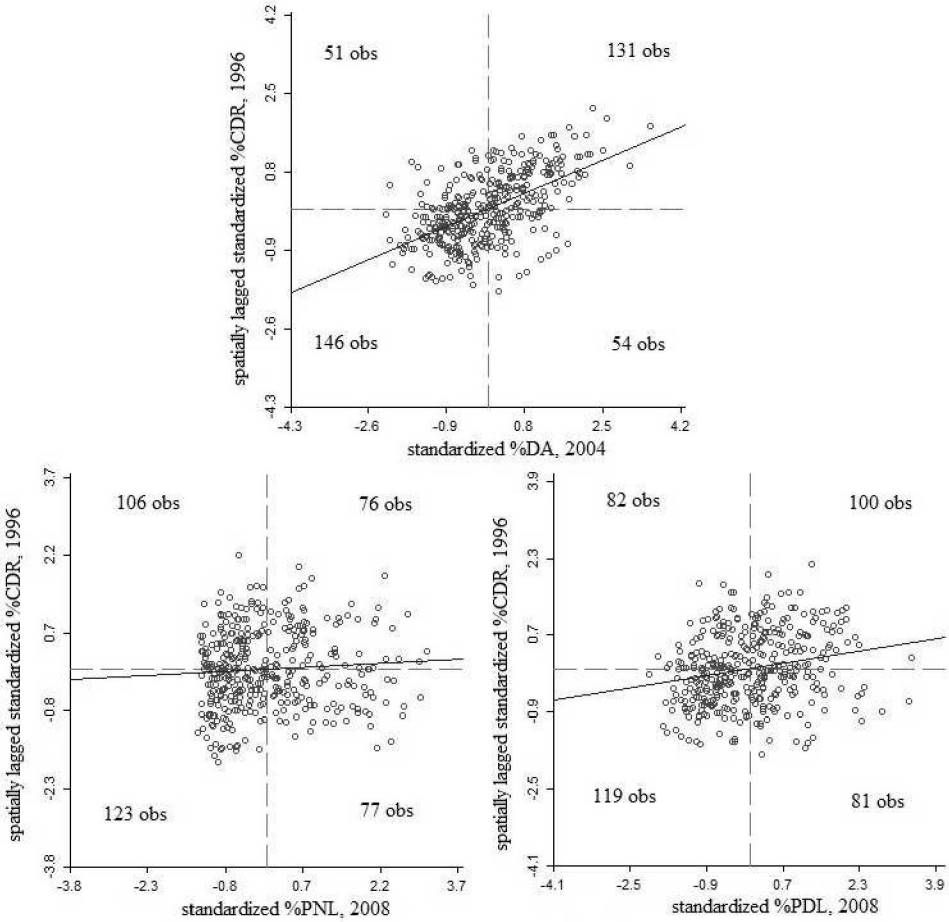

Figura 6. Nori de puncte LISTA pentru CDR 1996 vs. presupusele sale substituţii

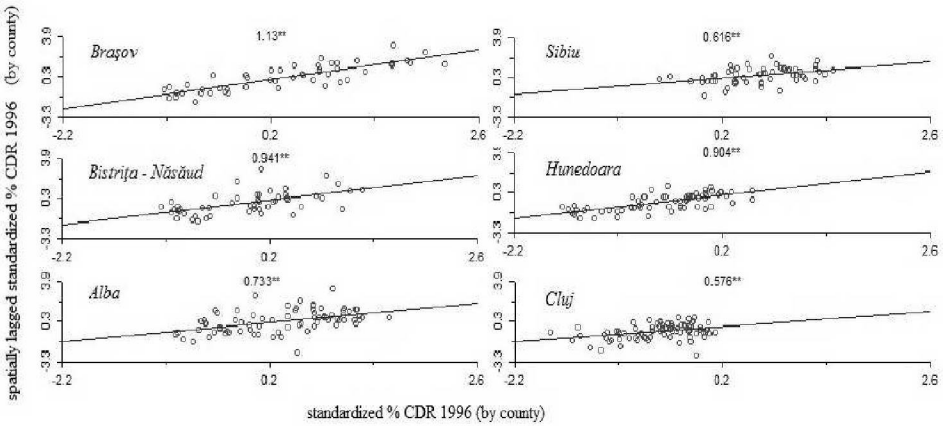

Figura 7. Nori de puncte condiţionali pentru CDR 1996

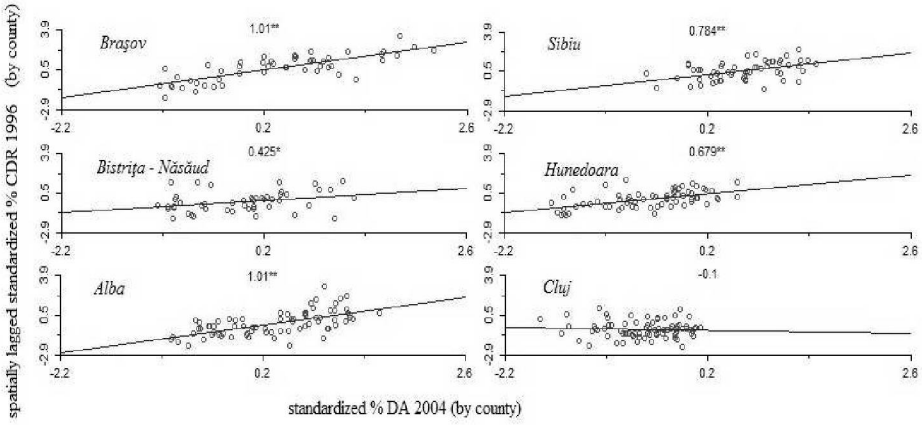

Figura 8. Nori de puncte condiţionali pentru CDR 1996 vs. DA 2004